

Ten geleide

Al gedurende een honderdtal jaren trekt het onderwerp 'intelligentie' veel belangstelling. Als een verklaring hiervoor kan genoemd worden, de consequenties die *verschillen in intelligentie* hebben voor schoolopleiding en beroepsuitoefening. Ook (vermeende) verschillen in intelligentie tussen rassen en milieus hebben dikwijls maatschappelijke en politieke gevolgen. Teneinde intelligentie te meten hebben psychologen getracht intelligentietests te maken. Het aantal intelligentietests dat de laatste eeuw is geconstrueerd, is niet bekend, het moet in de honderden lopen. Alhoewel er veel overeenkomst tussen bestaat, zijn er ook verschillen, verschillen die ontstaan door de definiëring die men geeft van intelligentie. Veel van deze tests leveren een intelligentie-score op die loopt van laag naar hoog. Veelal blijkt de 'verdeling' van de scores 'normaal' te zijn, d.w.z. dat er relatief weinig lage en hoge scores zijn en veel gemiddelde. Voor de laag en zeer laag scorenden, de 'zwakbegaafden', zijn vrijwel overal ter wereld speciale voorzieningen getroffen, daar deze mensen zich over het algemeen onvoldoende kunnen aanpassen aan de eisen die hun omgeving stelt. Dit is niet het geval met de hoog scorenden. Over deze groep gaat dit themanummer.

Merkwaardigerwijs zijn de meningen, ook in Nederland, over de 'behandeling' van hoogbegaafden veel meer verdeeld, dan over die van laagbegaafden. Aan de ene kant zijn er mensen die de mening zijn toegedaan, dat de maatschappij gebruik moet maken van deze hoogbegaafden – en hun een navenant beschermde positie moet geven, zomede een hoge salariering –; aan de andere kant zijn er mensen die een zekere afkeer van hoogbegaafden hebben en hen met behulp van een zekere 'social control' terug willen brengen tot middelmatigen ('Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg').

Per land en per tijdsgewricht is nu eens de ene, dan weer de andere zienswijze aan de winnende hand. Toen de Verenigde Staten van Amerika aan de eerste W.O. gingen deelne-

men, heeft de intelligentietest bij de militaire selectie een niet te onderschatten functie gehad. De gevolgen van de Sputnik-schok in datzelfde land zijn nog steeds spreekwoordelijk. In de U.S.S.R. en Israël is de selectie van hoogbegaafden van levensbelang en dus een 'topic' voor psychologen en onderwijskundigen. Terwijl de opinie in Nederland in de zeventiger jaren nog duidelijk onder invloed stond van de 'democratiseringsgolf', vond in de Verenigde Staten van Amerika een ommekeer plaats. Tyler (1974) schrijft: 'There are highly significant psychological differences among individuals, and the soundness of our social institutions depends upon how successfully we take them into account.' (pag. 5) en verder: '... the world faces an unprecedented crisis in the closing decades of the twentieth century. Solutions must be found to the problems of the population growth, international conflict, and environmental deterioration, or there may be no twenty-first century. . . . the ideas out of which new policies and plans must come will be generated in individual brains, and the actions that determine the success or failure of new policies will be taken by individual people' (pag. 6).

Nu in de tachtiger jaren vindt ook in Nederland een wijziging plaats. De economische crisis veroorzaakt een herwaardering van verschillen in begaafdheid. Het heeft er bijv. veel van dat de voorstanders van de middenschool – die, terecht of ten onrechte de wens tot 'nivellering' in de schoenen geschoven wordt – momenteel nog slechts een 'achterhoedegevecht' leveren.

Nu is, zoals juist al gezegd, het 'nut' van hoogbegaafden één kant van het 'probleem', de 'last' is een andere kant ervan. Het zijn de ouders en leerkrachten van hoogbegaafde kinderen die, in een maatschappij die onwelwillend staat tegenover hoogbegaafdheid, met de problemen zitten. Speciale scholen voor hoogbegaafden worden in Nederland met afkeer bejegend, 'versnelling' of 'verrijking' van het programma is in de meeste scholen niet of nauwelijks te realiseren. De ondervonden pro-

blemen hebben o.a. aanleiding gegeven tot de oprichting van de Dr. Binetstichting in Den Haag, die tot doel heeft de bevordering van de opvang en de begeleiding van hoogbegaafden, die wegens hun capaciteiten in en met de samenleving moeilijkheden ondervinden. In Mededelingen nr. 9 van deze stichting staat van de hand van Meijnen (1982) een kort overzicht van mogelijke onderwijsvoorzieningen voor hoogbegaafden. Daarin wordt o.a. verwezen naar het beleid van de Nederlandse regering. Dit is te vinden in de Memorie van Toelichting bij de Rijksbegroting voor het jaar 1982 (Rijksbegroting, 1982). Daarin wordt vrij uitvoerig aandacht geschonken aan de vraag, wat begaafdheid en hoogbegaafdheid is, en waarom speciale aandacht aan hoogbegaafden gegeven moet worden. De volgende beleidsuitspraak wordt gedaan: 'De speciale aandacht voor hoogbegaafde leerlingen zoals die voor ogen staat, zal vooral zijn gericht op een toenemende differentiatie binnen klasseverband en een verdere individualisering van de leerweg' (pag. 189). Verdere beleidsmaatregelen betreffen het instigeren van onderzoek. Onderzoek vindt reeds plaats naar de schoolloopbaan van leerlingen in het voortgezet onderwijs, die op grond van een afgenomen intelligentietest een indicatie voor hoge begaafdheid hebben, zomede naar de mogelijkheden van vroegtijdige onderkenning van hoogbegaafdheid. Geadviseerd wordt een commissie in te stellen die moet adviseren over de wenselijkheid van speciale maatregelen binnen het onderwijs. (Tot op heden is deze commissie niet ingesteld.)

In de drie artikelen in dit themanummer tracht de redactie van *Pedagogische Studiën* een aantal aspecten van de problematiek rond hoogbegaafdheid te belichten. Mönks, die zich reeds geruime tijd met deze problematiek bezighoudt, geeft een algemene inleiding, waarbij historie en visies op het probleemgebied aan de orde komen. De meeste aandacht wordt gegeven aan enkele grote Amerikaanse onderzoeken die plaatsvinden: dat van Terman en medewerkers aan de Stanford University in Californië en dat aan de Johns Hopkins University

te Baltimore. Mönks besluit met een aantal aanbevelingen; hij pleit o.a. met kracht voor de belangen van hoogbegaafden en citeert met instemming de uitspraak: 'Gelijkheid is het einde van de vrijheid voor de enkeling, voor het individu'.

Elshout, Meerum Terwoegt-Kouwenhoven en Tromp doen verslag van een onderzoek naar de mate waarin een vragenlijst differentieert tussen wetenschappelijk resp. sociaal-literair begaafde en 'gewone' leerlingen van de hogere klassen van het V.W.O. De uitgangsvraag is daarbij: Kan men met zo'n methode hoogbegaafden lokaliseren? Een van hun opvallendste conclusies is, dat noch een algemene intelligentietest, noch het gemiddeld studieresultaat daarvoor de meest geschikte middelen zijn. (Zie overigens ook Elshout, 1981.)

In het artikel van Blom en Wardekker wordt de uitgangstelling van Mönks en de daarmee verbonden beleidsrichting, gerelativeerd. Zij stellen dat het begrip hoogbegaafdheid is ingebed in 'programma's', reconstructies van denken en handelen met betrekking tot onderwijs, mens en samenleving. Zij bespreken drie van zulke programma's: de 'nature' en de 'nurture' opvatting en de zienswijze van de sovjetrussische ontwikkelingspsycholoog Vygotskij. Is voor de eerste twee het verschijnsel hoogbegaafdheid a.h.w. vanzelfsprekend, uit de derde volgt eerder het streven naar het 'begaafdmaken' van iedere leerling.

Namens de redactie
P. Span

Literatuur

- Elshout, J. J., Kun je de bollebozen eruit halen? *Intermediair*, 1981, 17, nr. 34, p. 25.
- Meijnen, G. W., Onderwijsvoorzieningen voor hoogbegaafden. *Mededelingen Dr. Binetstichting*, nr. 9. Mozartlaan 106, 5011 SV Tilburg.
- Memorie van Toelichting bij de *Rijksbegroting* voor het jaar 1982, (O & W), Tweede Kamer zitting 1981-1982, 17 100 hoofdstuk VIII, nr. 3. Den Haag: Staatsuitgeverij, 1981.
- Tyler, L. E., *Individual Differences*. New York: Appleton-Century Crofts, 1974.